

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності формування в учнів «картини світу», притаманної носієві іноземної мови як представнику певної культури і певного соціуму. З огляду на це значна увага у процесі навчання іноземної мови надається формуванню соціокультурної компетенції як одного із показників готовності особистості до міжкультурної комунікації.

Проблема формування соціокультурної компетенції привертала увагу багатьох науковців (Н. Бориско, І. Воробйова, Н. Гез, С. Козак, О. Коломінова, З. Корнаєва, О. Первак, Ю. Пассов, В. Редько, В. Скалкін та інші).

Під *соціокультурною компетенцією* розуміють знання правил і соціальних норм поведінки носіїв мови, традицій, історії, культури та соціальної системи країни, мову якої вивчають.

Соціокультурна компетенція формується як фонові знання, тобто загальнокультурна обізнаність комуніканта із світовою історією, географією, літературою, мистецтвом тощо, знання про предмети, явища, факти суспільно-культурного життя, загальноприйняті у певній мовній громаді норм етикету, або комунікативні моделі поведінки (вербальні і невербальні). Тому першочерговою умовою формування соціокультурної компетенції є озброєння учнів мінімумом лінгвокраїнознавчих знань, які реалізуються насамперед через лексичні одиниці з національно-культурним компонентом.

Тому метою нашої статті є аналіз лексичних одиниць, семантика яких безпосередньо пов'язана з національною культурою. Деяко детальніше зупинимось на класифікації соціокультурної лексики, здійсненої на матеріалі англійської мови.

Російські мовознавці Є. Верещагін та В. Костомаров, порівнюючи лексичний склад мов, класифікували слова, які мають культурний аспект, за такими групами:

- *безеквівалентна лексика* — лексика, яка охоплює лексичні одиниці для вираження понять, що відсутні в іншій культурі і не мають прямих еквівалентів за межами мови, до якої вони належать, наприклад: *moonlighter* — сумісник (той, хто підробляє у вільний час, часто вечорами, від *moonlight* — місячне світло);

- *конотативна лексика* — лексика, яка збігається за основним значенням у культурах, що порівнюються, але різниться за культурно-історичними асоціаціями, додатковими значеннями, емоційним забарвленням, притаманними тільки певній культурі, наприклад: *baker's dozen* — чортова дюжина (якщо це словосполучення асоціюється в українців з невдачею, чимось негативним, то в американців — навпаки);

- *фонова лексика* — лексика, що містить слова та вирази, які мають аналоги в іншій культурі, однак різняться національними особливостями функціонування, форми, призначення предметів. Наприклад, щодо англ. *school* та похідних від нього слів і виразів у лінгвістичній літературі зазначено, що вирази «випускники школи» та *school leavers* не є еквівалентними. В англійському терміні наголошено, що учні залишають школу, а в українському — школа випускає їх у життя. Англійська школа не пов'язана з випуском, екзамен на атестат про середню освіту (GCE) учні складають у спеціальних центрах.

Методика викладання іноземних мов ґрунтується на класифікації російського мовознавця Г. Томахіна, який вважає, що безеквівалентні лексичні одиниці є *реаліями*, тобто назвами предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, іменами національних та фольклорних героїв, міфологічних істот тощо, притаманними тільки певним націям та народам. У них проявляється зв'язок мови та культури, вони не мають точних відповідників у інших мовах.

Г. Томахін виокремлює денотативні (предметні) та конотативні реалії. За денотативним принципом реалії поділяють на такі види:

1. *Топонімічні реалії*. До них належать географічні назви, особливо ті, які мають культурно-історичні асоціації; географічні терміни, що позначають особливості природного географічного середовища, флори та фауни тощо:

- назви об'єктів фізичної географії: *canyon* — каньйон, глибока печера, *county* — графство;
- назви окремих регіонів у межах країни: *Merseyside*;
- назви міських районів: *Notting Hill, the East End*;
- назви вулиць: *Whitehall*;
- назви окремих приміщень та споруд *Watergate, White House*

2. *Етнографічні реалії*. Такими реаліями є назви побутових речей, закладів, транспорту, грошових одиниць, традицій, свят, спорту тощо:

- одяг, взуття: *anorak, moccasins*;
- їжа, напої: *butterscotch, muffin, toffee*;
- побутові заклади: *pub* — паб;
- транспорт: *subway in the US, the tube on London; traffic warden* — контролер лічильників на автостоянці;
- відпочинок: *traveller's cheques* — туристичні (дорожні) чеки, які беруть у банку для обміну на валюту в країні перебування;
- спорт: *bingo, cricket, jogging*;
- назви іграшок та ігор: *Barbie, Cindy, Teddy-bear, toy-computer*;
- традиції, свята: *thank-you letter (bread-and-butter letter)* — лист з висловлюванням подяки за гостинність;
- грошові одиниці: *penny, shilling, dollar, cent, euro*;
- фразеологічні вирази з одиницями міри: англ. *Penny wise and pound foolish* — так говорять про того,

хто дуже бережливий з невеликою сумою грошей, але може витратити значні суми на непотрібні речі.

3. *Антропонімічні реалії*. До цієї групи належать імена історичних постатей, суспільних діячів, письменників, вчених, діячів культури, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури та фольклору: *Lincoln, Mark Twain* etc.

4. *Реалії культури*. Ними вважають твори літератури та мистецтва, історичні факти та події у житті країни, назви державних установ та багато інших: *James Bond* – суперагент 007, герой роману Флемінга, з його образом пов'язане уявлення про супермена, улюбленця жінок.

5. *Суспільно-політичні реалії*. До них належать поняття на позначення керівництва, збройних сил: *Parlament (UK), Congress (US)*;

6. *Реалії системи освіти*. Вони охоплюють назви навчальних закладів: *Oxford, Harvard*.

7. *Фразеологічні одиниці*. Такими реаліями є прислів'я, приказки, крилаті слова та вирази, цитати, фразеологізми, повір'я, що мають національну своєрідність: *Business before pleasure. There is no smoke without fire*.

Означені вище види реалій повинні належати до лексичного мінімуму учнів середньої школи. Формування соціокультурної компетенції триває протягом усього шкільного курсу, має системний, керований характер. Проте соціокультурний аспект навчання іноземної мови має певні особливості на кожному етапі навчання в школі, які проявляються у процесі добору лінгвокраїнознавчого матеріалу, способів його семантизації, прийомів та форм роботи з ним.